

УДК 378.32

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.17>**І. М. Данилюк**викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НГУ ДО ПРОВЕДЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДЛЕГЛИМИ

У статті проведено аналіз суперечностей, що існують сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими. Визначено, що українська держава та суспільство висувають такі вимоги до якостей майбутніх офіцерів НГУ, як висока професійна компетентність, здатність діяти в екстремальних умовах, оперативно приймати вірні рішення для виконання службово-бойових завдань, вміло керувати підлеглими та колективами, проводити якісну індивідуальну роботу з підлеглими тощо.

Визначено педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими: спрямованість їхньої підготовки на усвідомлену мотивацію щодо необхідності формування готовності до проведення індивідуальної роботи з підлеглими; упровадження в навчальний процес технологій особистісно орієнтованого навчання курсантів проведенню індивідуальної роботи з підлеглими; забезпечення міжпредметних зв'язків між дисциплінами, що формують готовність майбутніх офіцерів до проведення індивідуальної роботи з підлеглими на основі професійно-орієнтованих завдань, пов'язаних із комунікацією та взаємодією військовослужбовців у підрозділі.

Реалізацію першої педагогічної умови здійснювали на таких рівнях професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ: на рівні навчальної діяльності; на рівні навчально-професійної діяльності; на рівні квазіпрофесійної діяльності.

Під час навчання курсантів проведенню індивідуальної роботи з підлеглими дотримувалися основних вихідних положень особистісно орієнтованої системи: вплив особистості викладача на особистість курсанта, пріоритет індивідуальності, самобутності курсанта, обмін досвідом та прийняття усіх позицій курсантів. Під час реалізації третьої педагогічної умови виходили з того, що поряд зі знаннями та уміннями необхідно формувати особистісні якості курсантів, що притаманні професіоналам НГУ, які зумовлені особливостями їхньої службово-бойової діяльності. Для чіткої реалізації міжпредметності як педагогічної умови було створено схему міжпредметних зв'язків дисциплін кафедри та визначено роль кожної конкретної дисципліни, побудовано таблиці узгоджень таких зв'язків, визначено взаємозв'язки кожної теми та видів занять.

Ключові слова: майбутні офіцери Національної гвардії України, професійна підготовка, педагогічні умови, індивідуальна робота з підлеглими.

Постановка проблеми. Загальнодержавна система освіти нашої країни включає військову освіту, яка призначена для відтворення кадрового потенціалу силових структур України, забезпечення високої якості підготовки військових фахівців [1]. Вона сьогодні включає понад 150 спеціалізацій і 70 спеціальностей. Підготовка військових фахівців здійснюється в галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» та у 21-й «цивільній» галузі знань за ліцензованими спеціальностями та спеціалізаціями. Військові навчальні заклади підготовку фахівців здійснюють за державним замовленням. А обсяги прийому на навчання повністю забезпечують потреби Національної гвардії України (НГУ) та інших військових формувань, Збройних Сил України у військових фахівцях тактичного, оперативно-тактичного та оперативно-стратегічного рівнів підготовки. Після завершення навчання кожен випускник гарантовано працевлаштовується – він

отримує офіцерське військове звання та призначається на військову посаду для проходження військової служби за контрактом.

Серед пріоритетних напрямів сучасних досліджень у системі вищої військової освіти проблема якості підготовки офіцерських кадрів постала як найбільш актуальна. Особливо важливою вона стала упродовж останніх кількох років, що пов'язано із проведенням АТО та ООС на сході України. До того ж бойові дії висунули чіткі вимоги до теорії та практики військової педагогіки та психології щодо розроблення відповідної концепції якості освіти, інноваційних підходів до її реалізації в освітньому процесі, підготовки майбутніх офіцерів, у тому числі до проведення індивідуальної роботи з підлеглими у частинах НГУ.

Першочергового розв'язання, на нашу думку, вимагають такі суперечності, що існують сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими:

між вимогами сучасної війни до офіцерів-керівників НГУ та наявним рівнем їх підготовленості до управління особовим складом; між вимогами до професійних, особистісних і індивідуально-психічних якостей, що необхідні офіцеру НГУ, та їх недостатнім формуванням у ВВНЗ; між складністю службово-бойових завдань (СБЗ), що потрібно вирішувати офіцерам НГУ, та недостатнім рівнем їхньої підготовленості до індивідуальної роботи з підлеглими в підрозділах тощо.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що сьогодні українська держава та суспільство висувають до якостей майбутніх офіцерів НГУ такі вимоги: висока професійна компетентність, здатність діяти в екстремальних умовах, оперативно приймати вірні рішення для виконання службово-бойових завдань, вміло керувати підлеглими та колективами, проводити якісну індивідуальну роботу з підлеглими, володіти іноземною мовою тощо [2]. Тому сьогодні гостро постає проблема вдосконалення процесу навчання майбутніх офіцерів та визначення педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими у ВВНЗ.

Аналіз наукових джерел і публікацій.

Наукові засади організації вищої професійної освіти в Україні сьогодні розробляють В. Биков, Г. Єльнікова, Е. Лузік, Н. Нічкало, В. Радкевич, О. Сухомлинська та ін. Важливого значення в нашому дослідженні набуває підхід до розгляду людини як активного суб'єкта життєдіяльності в освітньому середовищі, висвітлений у працях К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Г. Балла та інших.

Різні наукові аспекти становлення і розвитку військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в Україні досліджувалися М. Нещадимом, В. Толубко, Й. Варієм, В. Ягуповим та іншими. Методичні основи підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах у сучасних умовах розробляють О. Диденко, Ю. Кузь, О. Бойко, Т. Мацевко, О. Міршук та інші.

В останні роки у психолого-педагогічних наукових збірках з'явилися публікації, що присвячені з'ясуванню умов формування певного виду компетентності фахівців різних галузей освіти та науки (В. Коваль, Л. Базильчук, Н. Андрійчук, С. Вітвицька та ін.).

Аналіз військового-наукових джерел, досвіду підготовки майбутніх офіцерів НГУ дозволив визначити основні організаційно-педагогічні недоліки підготовки військовослужбовців військових формувань України [3]. Однак педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими у наукових дослідженнях сьогодні розкрито не зовсім повно.

Метою статті є обґрунтування та розкриття педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів

до проведення індивідуальної роботи з підлеглими у військових частинах НГУ.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз словників з освіти та педагогіки дозволив визначити поняття «умови» як сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що продукують фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку; виховання і навчання, формування особистості. А тлумачний словник надає слову «умова» декілька значень: 1) необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь [4]. Також поняття «умова» часто розуміється як сукупність певних, фактів, обставин, впливів, процесів, що надають змогу управляти навчально-творчим процесом, у результаті якого формується особистість.

Під педагогічними умовами учені розуміють становище, в якому компоненти навчального процесу представлені в найкращій взаємодії, що дає викладачеві змогу результативно працювати, керувати навчальним процесом, а тим, хто навчається, – успішно працювати [5].

Отже, вплив багатьох чинників на вибір педагогічних умов визначає необхідність встановлення до них певних вимог: ці умови повинні бути спрямовані на формування позитивної мотивації учіння і задоволення результатом творчої діяльності; мають сприяти розвитку особистості та її творчих здібностей; мають забезпечувати не тільки розвиток студента, а й професійне зростання викладача [6].

Ураховуючи мету, дидактичні принципи, структуру професійної компетентності офіцера НГУ, підходи науковців до поняття «педагогічні умови», нами було визначено такі педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими:

1) спрямованість підготовки на усвідомлену мотивацію майбутніх офіцерів НГУ до необхідності формування готовності до проведення індивідуальної роботи з підлеглими;

2) упровадження в навчальний процес технологій особистісно орієнтованого навчання курсантів, проведення індивідуальної роботи з підлеглими;

3) забезпечення міжпредметних зв'язків (МПЗ) між дисциплінами, що формують готовність майбутніх офіцерів до проведення індивідуальної роботи з підлеглими на основі професійно-орієнтованих завдань, пов'язаних з комунікацією та взаємодією військовослужбовців у підрозділі.

Для формування усвідомленої мотивації майбутніх офіцерів НГУ до необхідності формування готовності до проведення індивідуальної роботи з підлеглими було проведено деякі заходи, що передбачають безпосереднє ознайомлення зі

службою у військових частинах, особливостями службово-бойової діяльності офіцерів НГУ (військові практики, тематичні вечори до військово-патріотичних свят, екскурсії по містах бойової слави м. Харкова та області; зустрічі з офіцерами, що виконували завдання в зоні ООС; ознайомлення з передовим досвідом керівництва підлеглими частин НГУ тощо). Під час викладання психолого-педагогічних дисциплін увага акцентувалася на необхідності врахування під час індивідуальної роботи з підлеглими їхніх індивідуально-психологічних особливостей, сімейного стану, статусу у колективі тощо.

Реалізацію зазначеної умови здійснювали на таких рівнях професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ:

1) на рівні навчальної діяльності: лекції, бесіди, розповіді про особливості виконання СБЗ військовослужбовцями НГУ, що давали можливість презентувати сучасний досвід роботи з особовим складом, висвітлювати сучасні тенденції, факти, ставити акценти на важливих питаннях такої роботи, методах та стилях управління підлеглими, що створювали зацікавленість темою роботи з людьми; дискусії, що передбачали підготовку рефератів на тему роботи з особовим складом, обговорення в групах курсантів; семінарські та групові заняття з реалізацією діалогових методів («круглого столу», «мозкового штурму» тощо);

2) на рівні навчально-професійної діяльності: постановка завдань з індивідуальної роботи під час проходження військових практик; організація науково-дослідницької діяльності із проблем індивідуальної роботи з підлеглими (написання рефератів, виступи на науково-практичних конференціях, олімпіадах, конкурсах творчих робіт тощо);

3) на рівні квазіпрофесійної діяльності: ділові ігри з питань різних ситуацій індивідуальної роботи; імітаційні ситуації професійного характеру під час практичних занять («Конфлікти в колективі: причини та наслідки», «Варіанти поведінки у конфлікті»); соціально-психологічні тренінги спілкування щодо розв'язання професійно-орієнтованих завдань комунікативного характеру; розвиток професійно важливих якостей для спілкування з підлеглими тощо.

Наступна педагогічна умова – упровадження в навчальний процес технологій особистісно орієнтованого навчання щодо проведення індивідуальної роботи з підлеглими. Під час навчання курсантів проведенню індивідуальної роботи з підлеглими дотримувалися основних вихідних положень особистісно орієнтованої системи: вплив особистості викладача на особистість курсанта, пріоритет індивідуальності, самобутності курсанта, врахування його суб'єктного досвіду, обмін досвідом та прийняття усіх позицій курсантів, наповнення ситуацій спілкування суспіль-

ним досвідом, узгодження позицій та поглядів. При цьому основні позиції майбутніх офіцерів у системі навчання були такими: суб'єкт діяльності, дослідник проблеми, колега, проектувальник свого життя. Основні позиції викладача під час занять: колега-партнер, співробітник, компетентний консультант, особистий радник [7].

Курсантам було запропоновано завдання, що стосувалися індивідуальних, особистісних, родинних, соціальних проблем військовослужбовців НГУ. Вони в мікрогрупах обговорювали їх, презентували свої пропозиції, розробляли рішення, брали участь у суб'єкт-суб'єктній взаємодії відповідно до запропонованих викладачем ролей. Діяльність викладача під час вирішення поставленої проблеми зводилася до оперативного управління процесом обговорення у групах.

Наступна педагогічна умова – забезпечення міжпредметних зв'язків між дисциплінами, що формують готовність майбутніх офіцерів до проведення індивідуальної роботи з підлеглими на основі професійно-орієнтованих завдань, пов'язаних із комунікацією та взаємодією військовослужбовців у підрозділі.

Під час реалізації цієї педагогічної умови ми виходили з того, що поряд зі знаннями та вміннями необхідно формувати особистісні якості курсантів, що притаманні професіоналам НГУ, які зумовлені особливостями їхньої службово-бойової діяльності. Причому задіяти необхідно увесь арсенал дисциплін, які вивчають курсанти.

МПЗ тут виступають як прості й складні поняття, конкретні визначення, закони, правила і методи діяльності, що внесені у зміст навчального предмета та враховують інтегроване поєднання змісту декількох дисциплін. Тому для чіткої реалізації міжпредметності як педагогічної умови було створено схему МПЗ дисциплін кафедри та визначено роль кожної конкретної дисципліни, побудовано таблиці узгоджень МПЗ, визначено взаємозв'язки кожної теми та видів заняття, сформульовано міжпредметні категорії. Це дало можливість конкретизувати тематику, знайти проблемні аспекти та заповнити змістові прогалини, простежити перспективу вивчення та взаємозв'язки усіх задіяних у навчальному процесі дисциплін.

Рівень об'єктивності таких матеріалів досягався відповідно до таких вимог: оптимальний рівень складності; надійність; валідність; всебічність оцінки різних рівнів засвоєння навчальної інформації; вагомість експертної думки тощо.

Визначення МПЗ дозволило конкретизувати цілі, зміст і методи навчання курсантів, спроектувати доцільні засоби та організаційні форми навчання курсантів. А практична реалізація складених таблиць МПЗ під час викладання дисциплін, їх погодженість довели вірність та ефективність проведеної роботи.

При цьому уся діяльність викладачів була спрямована на досягнення таких компетенцій курсантів, як здатність планувати та організовувати особисту діяльність; здатність діяти соціально відповідально та свідомо; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність ефективно використати в процесі військового управління різні теорії в галузі комунікації; розуміння факторів, які мають позитивний чи негативний вплив на результати виконання поставленого завдання, та здатність визначити та врахувати ці фактори в конкретних умовах обстановки.

В основу ж практичних занять було покладено проблемні ситуації службово-бойової діяльності, що мають міжпредметний характер та поєднують матеріал з різних дисциплін. Такі проблемні ситуації стимулюють творчу активність курсантів, вмикають механізми особистісного розвитку, збільшують активність та продуктивність мислення в подоланні труднощів.

Для спонукання курсантів до пошукової активності під час моделювання дій на заняттях з дисципліни «Інформаційно-пропагандистське забезпечення» створювалися проблемні ситуації під час індивідуальної роботи з підлеглими, коли відтворюються ситуації взаємодії, формуються організаційно-комунікативні способи вирішення їхніх службових, особистісних, колективних та родинних проблем тощо.

Висновки і пропозиції. У статті проведено аналіз суперечностей, що існують сьогодні в системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими. Визначено вимоги до якостей майбутніх офіцерів НГУ.

Запропоновано педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів НГУ до проведення індивідуальної роботи з підлеглими: спрямованість підготовки на усвідомлену мотивацію майбутніх офіцерів НГУ до необхідності формування готовності до проведення індивідуальної роботи з підлеглими; упровадження в навчальний процес технологій особистісно орієнтованого навчання

курсантів проведенню індивідуальної роботи з підлеглими; забезпечення міжпредметних зв'язків між дисциплінами, що формують готовність майбутніх офіцерів до проведення індивідуальної роботи з підлеглими на основі професійно-орієнтованих завдань, пов'язаних із комунікацією та взаємодією військовослужбовців у підрозділі. Розкрито реалізацію кожної визначеної педагогічної умови. Напрямок подальшої роботи є часткова експериментальна перевірка запропонованих педагогічних умов під час навчально-виховного процесу у ВВНЗ.

Список використаної літератури:

1. Серветник Р.М. Моделювання підготовки військових фахівців як важлива проблема оптимального входження системи військової освіти у Болонський процес. *Військова освіта*. 2008. Вип. 8. С. 274–283.
2. Платонов І.В. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності. *Психологія*. 2010. Вип. 11. С. 320–326.
3. Приходько І.І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності. Харків : Акад., 2017. 745 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ, «Перун», 2009. 1736 с.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / Пехота О.М., Будак В.Д., Старева А.М. та ін. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
6. Лошакова Т.Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении. Екатеринбург : изд-во Дома учителя, 2001. 269 с.
7. Бакум З.П. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2014. № 1. С. 44–49.

Daniluk I. Pedagogical conditions of training of future officers to be held individual work with subordinates

The article analyzes the contradictions that exist today in the system of training future officers of the NGU to conduct individual work with subordinates. It is determined that the Ukrainian state and society make such requirements for the qualities of future NGU officers as high professional competence, ability to act in extreme conditions, quickly make the right decisions to perform combat tasks, skillfully manage subordinates and teams, conduct quality individual work with subordinates, etc. The pedagogical conditions of preparation of future officers of NGU for carrying out individual work with subordinates are defined: the orientation of their preparation on the conscious motivation concerning necessity of formation of readiness for carrying out individual work with subordinates; introduction into the educational process of technologies of personality-oriented training of cadets to conduct individual work with subordinates; providing interdisciplinary links between disciplines that form the readiness of future officers to conduct individual work with subordinates on the basis of professionally-oriented tasks related to communication and interaction of servicemen in the unit. The implementation of the first pedagogical condition was carried out at the following levels of professional training of future NMU officers: at the level of educational activities; at the level of educational

and professional activities; at the level of quasi-professional activity. During the training of cadets to conduct individual work with subordinates adhered to the basic principles of personality-oriented system: the influence of the teacher's personality on the cadet's personality, priority of individuality, cadet identity, exchange of experience and acceptance of all cadets. During the implementation of the third pedagogical condition, it was assumed that, along with knowledge and skills. For a clear realization of interdisciplinary as a pedagogical condition, a scheme of interdisciplinary connections of disciplines of the department was created, and the role of each specific discipline was determined, tables of coordination of such connections were constructed, interrelations of each topic and types of classes were determined.

Key words: *future officers of the National Guard of Ukraine, professional training, pedagogical conditions, individual work with subordinates.*